

การถ่ายทอดทางพันธุกรรมลักษณะใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยหลายใบ ในถั่วเขียว

วิบูลย์ ศรีพิศุทธิ์ และ พิระศักดิ์ ศรีนิเวศน์¹

บทคัดย่อ

การถ่ายทอดทางพันธุกรรมลักษณะใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยหลายใบในถั่วเขียว ได้ทำการผสมพันธุ์เพื่อถ่ายทอดลักษณะดังกล่าวจากถั่วเขียวพันธุ์ V2773-S ซึ่งมีใบย่อยขอบเว้า และ V5926 ซึ่งมีลักษณะใบย่อยหลายใบ ไปยังสายพันธุ์ VC1973A, VC1560D, VC2755-54, C33, M₈ และ UT₁ ซึ่งมีใบย่อยปกติ (ใบย่อยขอบเรียบ 3 ใบ) ทั้งยังได้ผสมพันธุ์ระหว่างกลุ่มผสม V2773-S/VC1973A กับ V5926/VC1560D, V2773-S/VC1560D กับ V5926/VC1973A และ V2773-S กับ V5926 เพื่อศึกษาการเกาะติดกันของจีนทั้งสองตำแหน่งผลจากการศึกษาลูกผสมชั่วแรก (F₁) ร่วมกับการทดสอบค่าไคสแควร์ในลูกผสมชั่วที่ 2 (F₂) และลูกผสมกลับ (back cross) พบว่าลักษณะใบย่อยขอบเว้าข้ามลักษณะใบย่อยขอบเรียบ (entire leaflets) และลักษณะใบย่อย 3 ใบ (trifoliate leaflets) ข้ามลักษณะใบย่อยหลายใบ โดยแต่ละลักษณะควบคุมด้วยจีน 1 คู่ ซึ่งอยู่คนละโครโมโซม

นักสรีรวิทยาพบว่า ใบถั่วเขียวเป็นอวัยวะที่ทำหน้าที่สังเคราะห์แสงเพื่อสร้างอาหารเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของพืช และเป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงผลผลิตของถั่วเขียว Nichiporovich (1960) รายงานว่า ในการให้พืชได้รับผลผลิตสูงสุดนั้น ใบของพืชต้องมีการสังเคราะห์แสงมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ การเปลี่ยนแปลงผลผลิตน่าจะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใบที่ใช้สังเคราะห์แสง มากกว่าการเปลี่ยนแปลงอัตราการสังเคราะห์แสงของพุ่มใบ Yoshida (1972) และ Johnston (1968) พบว่า การเพิ่มผลผลิตทำได้โดยการเพิ่มแสงให้กับพุ่มใบที่อยู่ตอนล่างและตอนกลางลำต้น โดยผลผลิตที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการเพิ่มจำนวนเมล็ดต่อต้น จำนวนฝักต่อต้น และจำนวนกิ่งต่อต้น ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการถ่ายทอดทางพันธุกรรมลักษณะใบย่อยขอบเว้า (lobed leaflets) และใบย่อยหลายใบ (multiple leaflets) เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างสายพันธุ์ถั่วเขียวให้มีพื้นที่ใบและทรงต้นต่าง ๆ กัน เพื่อนำมาศึกษาผลของพื้นที่ใบต่อผลผลิตและองค์ประกอบผลผลิต ซึ่งในที่สุดก็จะเป็นแนวทางให้ทราบถึงปริมาณพื้นที่ใบที่เหมาะสมต่อต้นและต่อพื้นที่

¹ศูนย์วิจัยพืชไร่สุพรรณบุรี สถาบันวิจัยพืชไร่ กรมวิชาการเกษตร และภาควิชาพืชไร่นา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กทม. 10900 ตามลำดับ

ได้มีรายงานผลการศึกษาพันธุกรรมการถ่ายทอดลักษณะใบย่อยขอบเว้า โดย Singh and Mehta (1953), Sen and Ghosh (1959) Anon. (1982) และนิรัตน์ (2527) ซึ่งนิรัตน์ (2527) ยังได้รายงานผลการศึกษากการถ่ายทอดลักษณะใบย่อยหลายใบไว้ด้วย แต่ยังไม่เคยมีรายงานถึงการกระจายตัวร่วมกันของลักษณะทั้งสองเลย ซึ่งแหล่งพันธุกรรมลักษณะใบย่อยขอบเว้าที่พบปัจจุบันมาจากสายพันธุ์ V2773S ซึ่งคัดเลือกจากต้นกลายพันธุ์ของพันธุ์ ML-3 จากประเทศอินเดีย พันธุ์ ML-3 เป็นสายพันธุ์ที่ต้านทานโรคใบจุด (Cercospora leaf spot) สำหรับแหล่งพันธุกรรมของใบย่อยหลายใบนั้นมาจากสายพันธุ์ V5926 ซึ่งได้มาจากการฉายรังสี โดย Philippines Atomic Energy Research Institute

การสร้างแหล่งพันธุกรรมใหม่ของถั่วเขียวให้มีลักษณะใบย่อยหลายใบ โดยแต่ละใบย่อยมีขอบเว้า จึงเป็นเรื่องน่าสนใจ เพราะยังไม่เคยตรวจพบรายงานเกี่ยวกับถั่วเขียวที่มีใบเป็นลักษณะดังกล่าวมาก่อน

อุปกรณ์และวิธีการ

ใช้ถั่วเขียว (*Vigna radiata* (L.) Wilczek) 2 สายพันธุ์ที่ได้รับจากศูนย์วิจัยพืชผักแห่งเอเชีย (AVRDC) คือ พันธุ์ V2773S ซึ่งมีใบย่อยขอบเว้า และ V5926 ซึ่งมีใบย่อยหลายใบ

เป็นสายพันธุ์พ่อแม่ผสมกับสายพันธุ์ VC1973A, VC1560D, VC2755-54, C33, M₈ และ UT₁ ซึ่งมีใบย่อย 3 ใบและขอบใบเรียบ ทำการผสมจนได้ลูกผสมชั่วที่ 2 และทำการผสมกลับไปยังสายพันธุ์พ่อแม่และสายพันธุ์แม่ในกลุ่มผสม VC1973A/V2773S, VC1560D/V2773S, VC1973A/V5926, VC1560D/V5926 และเพื่อเป็นการตรวจสอบว่าเงินที่ควบคุมรูปร่างและจำนวนใบย่อยอยู่บนโครโมโซมเดียวกันหรือไม่ จึงทำการผสมระหว่างสายพันธุ์ V2773S กับ V5926 และกลุ่มผสม VC1973A/V2773A กับ VC1560D/V5926, VC1560D/V2773S กับ VC1973A/V5926 จนได้ลูกชั่วที่ 2 จากนั้นนำกลุ่มผสมต่าง ๆ กลุ่มละ 16 กระถาง ไปปลูกที่สถานีวิจัยสุวรรณวาจกกสิกิจ ระหว่างเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม 2529 โดยใช้ระยะปลูก 50 × 12.5 ซม. ต้นต่อหลุม บันทึกจำนวนต้นที่กระจายตัวในรูปร่างและจำนวนของใบแต่ละกระถาง แล้วนำข้อมูลมาทดสอบค่าคาดหวัง โดยใช้วิธี Chi-square test for goodness of fit ต่อไป

ผลการทดลอง

การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยขอบเว้า

เมื่อพิจารณาลูกผสมชั่วที่ 1 กลุ่มละ 20 ต้น จากตารางที่ 1 และ 2 พบลักษณะขอบใบเว้าทั้งสี่ ลูกผสมชั่วที่ 2 มีการกระจายตัวสอดคล้องกับอัตราส่วน 3E- : lee ทุกกลุ่มผสม แสดงว่าลักษณะขอบใบควบคุมด้วยยีน 1 คู่ กำหนดให้ E และ allele แทนลักษณะใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยขอบเรียบ และลักษณะใบย่อยขอบเว้าเข้มลักษณะใบย่อยขอบเรียบได้สมบูรณ โดย

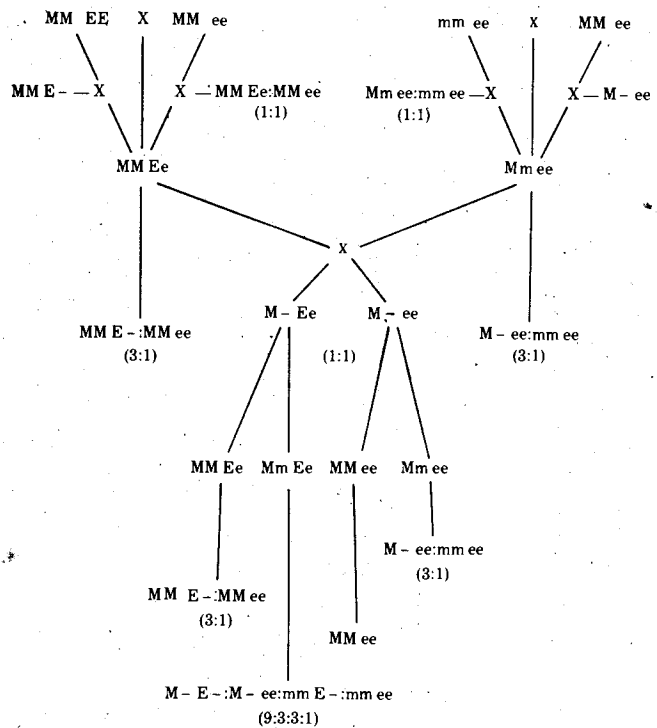
ตารางที่ 1 การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยขอบเว้าในถั่วเขียวกลุ่มผสม VC1973A/V2773-S

Genotype	No. of plant		Expected ratio	Chi-square	Probability
	lobed	entire			
VC1973A (P ₁)	-	10			
V2773-S (P ₂)	10	-			
F ₁	20	-			
F ₂	357	124	3 : 1	0.156	.5-.75
BC ₁ (P ₁ × F ₁)	40	39	1 : 1	0.013	.75-.9
BC ₂ (P ₂ × F ₁)	37	-	1 : 0		

ตารางที่ 2 การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยขอบเว้าในถั่วเขียวกลุ่มผสม VC1560D/2773-S

Genotype	No. of plant		Expected ratio	Chi-square	Probability
	lobed	entire			
VC1560D (P ₁)	-	10			
V2773-S (P ₂)	10	-			
F ₁	20	-			
F ₂	308	99	3 : 1	0.099	.75-.9
BC ₁ (P ₁ × F ₁)	39	40	1 : 1	0.013	.9-.95
BC ₂ (P ₂ × F ₁)	75	-	1 : 0		

ในแต่ละกลุ่มผสมก็พบว่าข้อมูลในลูกชั่วที่ 2 สอดคล้องกันทุกกระถาง (ตารางที่ 3) และลูกผสมกลับก็มีการกระจายตัวเป็นไป

- M- E- : ลักษณะใบย่อย 3 ใบขอบเว้า
M- ee : ลักษณะใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ
mm E- : ลักษณะใบย่อยหลายใบขอบเว้า
mm ee : ลักษณะใบย่อยหลายใบขอบเรียบ

ภาพที่ 1 แผนภูมิการถ่ายทอดลักษณะใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยหลายใบในถั่วเขียว

ตารางที่ 3 การกระจายตัวของถั่วเขียวลูกผสมครั้งที่ 2 ที่มีใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยขอบเรียบ 6 คู่ผสม กลุ่มละ 16 ตาราง กับค่าไคสแควร์เพื่อทดสอบอัตราส่วน 3 : 1

ตระกูลที่	จำนวนต้น															
	VC1973A × V2773-S				VC1560D × V2773-S				VC2755-54 × V2773-S				C33 × V2773-S			
	ขอบเว้า ขอบเรียบX ² (3:1)				ขอบเว้า ขอบเรียบX ² (3:1)				ขอบเว้า ขอบเรียบX ² (3:1)				ขอบเว้า ขอบเรียบX ² (3:1)			
	VC1973A × V2773-S	VC1560D × V2773-S	VC2755-54 × V2773-S	M ₈ × V2773-S	VC1973A × V2773-S	VC1560D × V2773-S	VC2755-54 × V2773-S	M ₈ × V2773-S	VC1973A × V2773-S	VC1560D × V2773-S	VC2755-54 × V2773-S	M ₈ × V2773-S	VC1973A × V2773-S	VC1560D × V2773-S	VC2755-54 × V2773-S	M ₈ × V2773-S
1	22	5	.60	25	7	.17	25	8	.01	0	24	13	2.03	30	4	3.18
2	27	5	1.63	12	8	2.40	23	10	.49	27	9	0	15	2	1.59	20
3	28	6	.98	22	9	.27	20	8	.19	22	10	.67	8	6	2.38	26
4	22	10	.04	13	5	.07	21	6	.11	25	11	.59	8	5	1.26	18
5	19	11	.04	15	7	.55	17	8	.65	35	6	2.35	16	3	.88	23
6	25	9	.04	22	9	.27	28	6	.98	23	9	.17	17	3	1.07	24
7	30	7	.73	17	5	.06	35	7	1.56	22	6	.19	24	6	.40	21
8	19	8	.31	17	7	.22	25	6	.53	27	13	1.20	22	11	1.23	23
9	21	7	0	21	5*	.47	28	5	2.23	25	6	.53	15	4	.16	18
10	15	5	0	16	4	.27	32	8	.53	28	5	1.71	6	3	.33	30
11	17	5	.06	28	6	3.88	24	4	1.71	21	9	.40	4	1	.07	17
12	17	9	1.28	18	4	.55	24	8	0	17	7	.22	9	6	1.80	18
13	30	9	.08	26	6	.67	21	7	0	23	8	.01	11	1	1.76	17
14	24	7	.10	24	6	.40	19	7	.05	23	13	2.37	16	4	.27	18
15	22	13	2.75	16	6	.06	23	8	.01	25	4	1.94	15	6	.14	26
16	19	8	.31	16	5	.02	22	9	.27	30	6	1.33	10	4	.10	17
รวม	357	124	.16	308	99	.10	387	115	1.17	397	135	.04	226	69	.41	340
Heterogeneity(df15)	8.80				10.21				8.16				15.66			
X ² Total(df16)	8.96				10.31				9.33				15.70			

*แสดงค่า X² ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า X² ที่ระดับความเป็นไปได้ 0.05

ตามความคาดหมายของการถ่ายทอดยีนตำแหน่งเดียว คือ ลูกผสมกลับไปยังพันธุ์แม่ซึ่งมีใบย่อยขอบเรียบ (ee) จะได้ลูกที่มีจำนวนต้นใบย่อยขอบเว้า (Ee) และใบย่อยขอบเรียบ (ee) อย่างละประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนลูกผสมไปยังพันธุ์พ่อซึ่งมีใบย่อยขอบเว้า (EE) จะให้ลูกที่มีใบย่อยขอบเว้าทั้งหมด (EE, Ee) ดังแสดงในตารางที่ 1 ตารางที่ 2 และภาพที่ 1

การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยหลายใบ

เมื่อพิจารณาลูกผสมชั่วที่ 1 คู่ละ 20 ต้น จากตารางที่ 4 และ 5 พบว่าทุกต้นมีใบย่อยเพียง 3 ใบ และลูกผสมชั่วที่ 2 ทุกกลุ่มสมมีการกระจายตัวสอดคล้องกับอัตราส่วน 3 : 1 แสดงว่า

ลักษณะใบย่อยควบคุมด้วยยีน 1 คู่ กำหนดให้เป็น M และ allele แทนลักษณะใบย่อย 3 ใบ และใบย่อยมากกว่า 3 ใบ และลักษณะใบย่อย 3 ใบ ช่มีลักษณะใบย่อยมากกว่า 3 ใบอย่างสมบูรณ์ ในแต่ละกลุ่มสมก็พบว่าข้อมูลในลูกชั่วที่ 2 สอดคล้องกันทุกตระกูล (ตารางที่ 6) และลูกผสมกลับก็มีการกระจายตัวเป็นไปตามคาดหมาย กล่าวคือ ลูกผสมกลับไปยังพันธุ์แม่ซึ่งมีใบย่อย 3 ใบ จะได้ลูกที่มีใบย่อย 3 ใบ ทั้งสิ้น (MM, Mn) ส่วนลูกผสมกลับไปยังพ่อซึ่งมีใบย่อยมากกว่า 3 ใบ จะให้ลูกที่มีใบย่อย 3 ใบ (Mn) ต่อลูกที่มีใบย่อยมากกว่า 3 ใบ (mm) สอดคล้องกับอัตราส่วน 1 : 1 ดังแสดงในตารางที่ 4 ตารางที่ 5 และภาพที่ 1

ตารางที่ 4 การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยหลายใบในถั่วเขียว กลุ่มสม VC1973/V5926

Genotype	No. of plants		Expected ratio	Chisquare	Probability
	trifoliate	multifoliate			
VC1973A (P ₁)	10	—			
V5926 (P ₂)	—	10			
F ₁	20				
F ₂	404	123	3 : 1	0.775	.25 - .5
BC ₁ (P ₁ × F ₁)	46	—	1 : 0		
BC ₂ (P ₂ × F ₁)	32	28	1 : 1	0.267	.5 - .75

ตารางที่ 5 การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยหลายใบในถั่วเขียว กลุ่มสม VC1560D/V5926

Genotype	No. of plants		Expected ratio	Chisquare	Probability
	trifoliate	multifoliate			
VC1560D (P ₁)	10	—			
V5926 (P ₂)	—	10			
F ₁	20				
F ₂	301	120	3 : 1	2.756	.05 - .1
BC ₁ (P ₁ × F ₁)	21	—	1 : 0		
BC ₂ (P ₂ × F ₁)	34	27	1 : 1	0.803	.25 - .5

ตารางที่ 6 การกระจายตัวของข้อมูลผสมช่วงที่ 2 ที่มีจำนวนใบย่อย 3 ใบ และจำนวนใบย่อยหลายใบ 6 กลุ่มผสม และ 16 ตารางทดสอบกับค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบอัตราส่วน 3 : 1

ตระกูลที่	จำนวนต้น															
	VC1560 × V5926				VC1973A × V5926				VC2755 × V5926				C33 × V5926			
	3 ใบ หลายใบ X ² (3:1)				3 ใบ หลายใบ X ² (3:1)				3 ใบ หลายใบ X ² (3:1)				3 ใบ หลายใบ X ² (3:1)			
	20	8	.19	25	3	3.05	29	10	.01	18	5	.13	22	11	1.22	29
	14	7	.78	30	11	.07	25	5	1.11	16	11	3.57	17	14	6.72*	26
	28	13	.98	27	10	.08	20	11	1.82	18	2	2.40	28	4	2.67	20
	16	9	1.61	29	7	.59	21	11	1.50	20	6	.05	24	12	1.33	21
	18	11	2.58	21	7	0	21	3	2.00	14	5	.02	14	6	.27	22
	26	8	.04	32	8	.53	10	6	1.33	21	8	.10	16	3	.86	18
	24	9	.09	23	9	.17	23	8	1.01	17	5	.06	25	10	.22	30
	25	7	.17	26	7	.25	24	10	.35	15	5	0	24	6	.40	20
	20	9	.56	15	5	0	14	10	3.55	13	8	1.92	19	3	1.52	18
	19	4	.71	21	5	.46	18	6	0	18	6	0	26	13	1.44	14
	26	14	2.13	28	11	.27	24	4	1.71	21	8	.10	21	6	.11	18
	21	9	.40	28	6	.98	15	5	0	12	9	3.57	29	10	.01	19
	19	8	.31	29	7	.59	23	8	.01	31	5	2.37	22	8	.04	21
	25	4	1.94	20	11	1.81	14	6	.27	24	6	.40	24	7	.10	24
	NA	NA	NA	25	8	.01	17	8	.50	28	10	.04	29	5	1.92	15
	NA	NA	NA	25	8	.01	12	1	2.08	21	8	0.10	20	10	1.11	18
รวม	301	120	2.77	404	123	.77	310	112	.53	307	107	.16	360	128	.38	333
Heterogeneity(df 15)	9.74				8.11				15.73				14.68			
X ² Total(df 16)	12.51				8.88				12.26				14.84			

*แสดงค่า X² ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า X² ที่ระดับความเป็นไปได้ 0.05

NA ไม่สามารถคำนวณค่า X² ได้ เนื่องจากข้อมูลไม่สมบูรณ์ ทำให้ df ของ heterogeneity และ Total เป็น 13 และ 14 ตามลำดับ

การทดสอบการเกาะติดกันของจีนควบคุมลักษณะใบย่อย ขอบเว้าและลักษณะใบย่อยหลายใบ

การกระจายตัวของลูกชั่วที่ 2 ที่เกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่าง V2773-S ซึ่งมีขอบใบย่อยเว้า (EE) กับ V5926 ซึ่งมีใบย่อยหลายใบ (mm) นั้น สอดคล้องกับอัตราส่วนของการรวมตัวอย่างอิสระระหว่างจีน 2 ตำแหน่ง กล่าวคือ จำนวนต้นชั่วที่ 2 ที่มีใบย่อย 3 ใบขอบเว้า (M- E-) : ใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ (M- ee) : ใบย่อยหลายใบขอบเว้า (mm E-) : ใบย่อยหลายใบขอบเรียบ (mm ee) สอดคล้องกับอัตราส่วน 9 : 3 : 3 : 1 ทุกตระกูล (ตารางที่ 7) ในทำนองเดียวกัน ลูกผสมชั่วที่ 2 ที่เกิดจากการผสมระหว่างกลุ่มผสม VC1973A/V2773-S ซึ่งมีใบย่อย 3 ใบขอบเว้า (MM Ee) กับ VC1560D/V5926 ซึ่งมีใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ (Mm ee) หรือการผสมระหว่างกลุ่มผสม VC1973A/V5926 ซึ่งมีใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ (Mm ee) กับ VC1560D/V2773-S ซึ่งมีใบย่อย 3 ใบขอบเว้า (MM Ee) นั้น แม้ว่าจะผสมกลับพ่อแม่ในคู่ผสม ก็สอดคล้องกับอัตราส่วนของการรวมตัวของจีนทั้ง 2 ตำแหน่งอย่างอิสระด้วย กล่าวคือ บางตระกูลมีจำนวนต้นทั้งหมดเป็น 3 ใบขอบเรียบ (MM ee), บางตระกูลมีจำนวนต้นที่มีใบย่อย 3 ใบขอบใบเว้า

(MM E-) : จำนวนใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ (MM ee) อัตราส่วน 3 : 1, บางตระกูลมีใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ (M- ee) : ใบย่อยหลายใบขอบเรียบ (mm ee) อัตราส่วน 3 : 1 และบางตระกูลมีจำนวนต้นที่มีใบย่อย 3 ใบขอบเว้า : ใบย่อย 3 ใบขอบเรียบ : ใบย่อยหลายใบขอบเว้า : ใบย่อยหลายใบขอบเรียบ สอดคล้องกับอัตราส่วน 9 : 3 : 3 : 1 (ตารางที่ 8-11) แสดงว่าจีน m และ e อยู่บนโครโมโซมกัน ซึ่งในการทดสอบสมมุติฐานของแต่ละตระกูลในกลุ่มผสมดังกล่าว แม้ว่าจะพบความแตกต่างจากสมมุติฐานอย่างมีนัยสำคัญในบางตระกูล ดังแสดงในตารางที่ 8, 10 และ 11 แต่ก็คาดว่านัยสำคัญที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากความ

ตารางที่ 8 การกระจายตัวของต้นถั่วเขียวช่วงที่ 2 ที่มีใบย่อยเป็น 3 ใบขอบเว้า 3 ใบขอบเรียบ หลายใบขอบเว้า และหลายใบขอบเรียบ กับค่าไคสแควร์ ในกลุ่มผสม VC1560D/D2773-S//VC1973A/V5926

ตระกูล ที่	จำนวนต้น				X ² 3:1	X ² 9:3:3:1
	3 ใบ ขอบเว้า	3 ใบ ขอบเรียบ	หลายใบ ขอบเว้า	หลายใบ ขอบเรียบ		
1	16	6	—	—	.06	—
2	14	5	6	4	—	3.06
3	19	5	3	2	—	1.59
4	14	4	6	8	*	19.56*
5	16	11	3	—	*	8.28*
6	12	1	6	2	—	3.63
7	17	4	—	—	.40	—
8	—	26	—	9	.01	—
9	—	29	—	3	4.17*	—
10	—	21	—	7	0	—
11	—	31	—	—	0	—
12	—	19	—	4	.71	—
13	—	18	—	7	.12	—
14	—	22	—	6	.19	—
15	—	28	—	3	3.78	—
16	—	19	—	3	.45	—

1ตระกูลที่ 1-7 มาจากต้น F₁ ที่มีขอบใบย่อยเว้า

ตระกูลที่ 8-16 มาจากต้น F₁ ที่มีขอบใบย่อยเรียบ

*ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าค่าไคสแควร์ที่ระดับความเป็นไปได้ 0.05

ตารางที่ 7 การกระจายตัวของต้นถั่วเขียวช่วงที่ 2 ที่มีใบย่อยเป็น 3 ใบขอบเว้า 3 ใบขอบเรียบ หลายใบขอบเว้า และหลายใบขอบเรียบ กับค่าไคสแควร์เพื่อทดสอบอัตราส่วน 9 : 3 : 3 : 1 ในกลุ่มผสม -V2773-S/V5926

ตระกูล ที่	จำนวนต้น				X ² 9:3:3:1
	3 ใบ ขอบเว้า	3 ใบ ขอบเรียบ	หลายใบ ขอบเว้า	หลายใบ ขอบเรียบ	
1	18	4	9	2	2.07
2	9	4	6	—	3.17
3	16	3	10	1	5.08
4	16	5	6	—	1.91
5	16	4	7	—	2.69
6	8	7	4	—	5.23
7	18	7	13	—	7.75
8	10	6	3	1	2.94
9	8	4	4	—	1.78
Genotype	M- E-	M- ee	mm E-	mm ee	

ตารางที่ 9 การกระจายตัวของต้นถั่วเขียวหัวที่ 2 ที่มีใบย่อยเป็น 3 ใบ
ขอบเว้า 3 ใบขอบเรียบ หลายใบขอบเว้า และหลายใบ
ขอบเรียบ กับค่าไคสแควร์ ในกลุ่มผสม VC1973A/V2773-S//
VC1560D/V5926

ตระกูล ¹ ที่	จำนวนต้น				X ² 3:1	X ² 9:3:3:1
	3 ใบ ขอบเว้า	3 ใบ ขอบเรียบ	หลายใบ ขอบเว้า	หลายใบ ขอบเรียบ		
1	15	3	2	2	—	2.24
2	21	3	—	—	2	—
3	18	6	—	—	0	—
4	19	4	—	—	.71	—
5	26	6	—	—	.67	—
6	16	3	1	—	—	5.43
7	14	5	9	2	—	2.72
8	13	5	7	1	—	1.35
9	—	20	—	7	1.82	—
10	—	26	—	5	1.30	—
11	—	18	—	5	.13	—
12	—	23	—	7	.04	—
13	—	15	—	8	1.17	—
14	—	11	—	3	.10	—
15	—	19	—	4	.71	—
16	—	16	—	11	3.57	—

¹ตระกูลที่ 1-8 มาจากต้น F₁ ที่มีใบย่อยขอบเว้า
ตระกูลที่ 9-16 มาจากต้น F₁ ที่มีใบย่อยขอบเรียบ

ตารางที่ 10 การกระจายตัวของต้นถั่วเขียวหัวที่ 2 ที่มีใบย่อยเป็น 3 ใบ
ขอบเว้า 3 ใบขอบเรียบ หลายใบขอบเว้า และหลายใบขอบ
เรียบ กับค่าไคสแควร์ ในกลุ่มผสม VC1560D/V5926//
VC1973A/V2773-S

ตระกูล ¹ ที่	จำนวนต้น				X ² 3:1	X ² 9:3:3:1
	3 ใบ ขอบเว้า	3 ใบ ขอบเรียบ	หลายใบ ขอบเว้า	หลายใบ ขอบเรียบ		
1	16	3	2	—	—	3.97
2	15	4	2	1	—	1.76
3	19	5	1	—	—	6.22
4	18	6	—	—	0	—
5	24	3	—	—	2.78	—
6	11	—	5	5	—	14.64*
7	8	9	5	10	—	39.11*
8	12	1	3	6	—	18.24*
9	17	7	1	—	—	6.22

ตระกูล ¹ ที่	จำนวนต้น				X ² 3:1	X ² 9:3:3:1
	3 ใบ ขอบเว้า	3 ใบ ขอบเรียบ	หลายใบ ขอบเว้า	หลายใบ ขอบเรียบ		
10	11	10	4	1	—	6.68
11	17	3	—	4	—	10.10*
12	12	7	4	5	—	7.81
13	16	3	5	1	—	1.10
14	—	20	—	11	1.81	—
15	—	21	—	11	1.5	—
16	—	20	—	12	2.67	—

¹ตระกูลที่ 1-13 มาจากต้น F₁ ที่มีใบย่อยขอบเว้า

ตระกูลที่ 14-16 มาจากต้น F₁ ที่มีใบย่อยขอบเรียบ

*ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้ มีค่ามากกว่าค่าไคสแควร์ ที่ระดับความเป็นไปได้
0.05

ตารางที่ 11 การกระจายตัวของต้นถั่วเขียวหัวที่ 2 ที่มีใบย่อยเป็น 3 ใบ
ขอบเว้า 3 ใบขอบเรียบ หลายใบขอบเว้า และหลายใบ
ขอบเรียบ กับค่าไคสแควร์ ในกลุ่มผสม VC1973A/V5926//
VC1560D/V2773-S

ตระกูล ¹ ที่	จำนวนต้น				X ² 3:1	X ² 9:3:3:1
	3 ใบ ขอบเว้า	3 ใบ ขอบเรียบ	หลายใบ ขอบเว้า	หลายใบ ขอบเรียบ		
1	7	6	4	1	—	3.14
2	11	5	4	7	—	18.10*
3	17	5	—	—	.06	—
4	27	7	—	—	.35	—
5	14	7	10	2	—	3.58
6	23	5	8	3	—	0.98
7	29	3	—	—	4.17*	—
8	12	5	14	2	—	12.41*
9	21	2	7	1	—	3.92
10	13	5	12	—	—	10.06*
11	—	20	—	12	2.67	—
12	—	28	—	—	0	—
13	—	16	—	7	.37	—
14	—	27	—	—	0	—
15	—	27	—	—	0	—
16	—	15	—	11	4.15*	—

¹ตระกูลที่ 1-10 มาจากต้น F₁ ที่มีใบย่อยขอบเว้า

ตระกูลที่ 14-16 มาจากต้น F₁ ที่มีใบย่อยขอบเรียบ

*ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้ มีค่ามากกว่าค่าไคสแควร์ ที่ระดับความเป็นไปได้
0.05

คลาดเคลื่อนจากการสุ่มมากกว่าจะเป็นผลมาจากการเกาะติดกันของเงินจริง ๆ

วิจารณ์ผลการทดลอง

การถ่ายทอดลักษณะใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยหลายใบ

ผลการทดลองครั้งนี้สอดคล้องกับที่รายงานไว้โดย Singh and Mehta (1953), Sen and Ghosh (1959) และ Anon. (1985) ที่พบว่า ลักษณะใบย่อยขอบเว้าเป็นลักษณะเด่นข้ามลักษณะใบย่อยขอบเรียบ และยังสอดคล้องกับนิรันดร์ (2527) ที่รายงานว่าลักษณะใบย่อย 3 ใบข้ามลักษณะใบย่อยหลายใบ แต่การทดลองครั้งนี้พบเป็นครั้งแรกว่าสามารถสร้างสายพันธุ์ถั่วเขียวซึ่งมีใบย่อยหลายใบและแต่ละใบมีขอบใบเว้าอีกด้วย ทำให้การจัดพื้นที่ใบภายในต้นถั่วเขียวมีได้หลายแบบยิ่งขึ้น นักพันธุศาสตร์และนักปรับปรุงพันธุ์พืชสามารถสร้าง isogenic lines ที่มีจำนวนใบย่อยและรูปร่างใบย่อยแตกต่างกันไปได้ โดยจำนวนใบย่อยของตระกูลที่มีใบย่อยหลายใบจากการศึกษาครั้งนี้มี 5, 7, 9 และ 11 ใบ และในต้นเดียวกันอาจมีใบย่อยตั้งแต่ 3 ใบ ถึง 11 ใบ การจัดกระจายอยู่ก็ได้ ส่วนลักษณะขอบใบเว้านั้น พวก genotype Ee จะมีความเว้าของขอบใบย่อยน้อยกว่าพวก EE

การศึกษาถึงรูปร่างวรรคทรงพุ่ม และใบ (plant structure) ที่มีต่อผลผลิตและองค์ประกอบผลผลิตใน Isogenic lines ต่าง ๆ จะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียของรูปร่าง ทรงพุ่ม และใบแบบต่าง ๆ อันอาจเป็นพื้นฐานในการกำหนดรูปร่างทรงพุ่ม และใบ ของถั่วเขียวที่มีผลผลิตสูงในอนาคตได้

สรุปผลการทดลอง

การศึกษาการถ่ายทอดทางพันธุกรรมลักษณะใบย่อยขอบเว้าและใบย่อยหลายใบ สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะใบย่อยขอบเว้าถูกควบคุมด้วยจีน 1 คู่ และลักษณะใบย่อยขอบเว้าเป็นลักษณะเด่นข้ามลักษณะใบย่อยขอบเรียบอย่างสมบูรณ์
2. ลักษณะใบย่อยหลายใบถูกควบคุมด้วยจีน 1 คู่ และลักษณะใบย่อย 3 ใบเป็นลักษณะเด่นข้ามลักษณะใบย่อยหลายใบอย่างสมบูรณ์
3. จีนที่ควบคุมลักษณะใบย่อยและจำนวนใบย่อยอยู่บนโครโมโซมต่างคู่กัน

เอกสารอ้างอิง

- นิรันดร์ วานิชวัฒนาลีก. 2527. การศึกษาลักษณะพันธุกรรมของถั่วเขียวในลักษณะรูปร่างใบและจำนวนใบย่อย. รายงานสัมมนาพันธุศาสตร์ ครั้งที่ 4, 21-24 พฤศจิกายน 2527. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 33 หน้า.
- Anonymous. 1982. Mungbean, pp. 167-169. In: Progress Report for 1981. AVRDC. Shanhu, Taiwan, Republic of China.
- Anonymous. 1985. Mungbean, pp. 187-206. In: Progress Report for 1983. AVRDC. Shanhu, Taiwan, Republic of China.
- Johnston, T.L. 1968. Field studies on light relationships as affecting seed yield and photosynthesis of individual leaves within canopies of soybeans. (*Glycine max* (L.) Merrill). Ph.D. Thesis. University of Illinois, Urbana, Illinois, U.S.A.
- Nichiporovich, A.A. 1960. Photosynthesis and the theory of obtaining high crop yields. Field Crop Abstr. 13 : 169-175.
- Sen, N.K. and A.K. Ghosh. 1959. Genetic studies of green gram, Indian J. Genet. Pl. Br. 19 : 20-27.
- Singh, D. and T.R. Mehta. 1953. Inheritance of leaf margin in mungbean (*Phaseolus aureus* L.). Curr. Sci. 22 : 348.
- Yoshida, S. 1972. Physiological aspects of grain yield. Amer. Rev. Pl. Physiol. 23 : 437-464.

Inheritance of Lobed Leaflets and Multiple Leaflets in Mungbean (*Vigna radiata* (L.) Wilczek)

By

Wiboon Sripisut and Peerasak Srinives

Field Crops Research Institute, Department of Agriculture, Bangkok, Bangkok, Thailand 10900.

ABSTRACT

Inheritance of leaflet shape and leaflet number in mungbean were studied. Two pollen parents, V2773-S and V5926, were used as donors of lobed leaflets and multiple leaflets respectively, and crossed with normal mungbean lines, VC1973A, VC1560D, VC2755-54, C33, M₈ and UT₁. In order to study genetic heritability and possible linkage among the genes controlling the two traits, F₁ progenies were crossed between V2773-S/VC1973A and V5926/VC1560D, V2773-S/VC1560D and V5926/VC1973A; the donor parents were also crossed together.

Observations of the F₁ progenies together with Chi-square tests for goodness of fit of F₂ progenies revealed that lobed and trifoliate leaflets respectively, were dominant to normal and multiple leaflets. Each trait was governed by a single locus gene on different chromosomes.
